

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/12, p. 251-272

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11645>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR – Doç. Dr. Bülent KARA

This article was checked by iThenticate.

AKTİF YURTTAŞLIK ÖLÇME ARACININ GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Sedat YAZICI* - Hakan ARSLAN** - Ensar ÇETİN*** - Kemal DİL****

ÖZET

Aktif yurttaşlık, AB yurttaşlık yeterlikleri kapsamında yürütülen proje ve akademik çalışmalarda kullanılmakta olan yaygın ve yerleşik bir kavram haline gelmiştir. Ancak, aktif yurttaşlığı ölçme çalışmaları henüz gelişim aşamasındadır. Uluslararası literatürde var olan ölçme araçları ya yetişkin olmayanlar için hazırlanmış, ya da pragmatik bir tercihe veri elde etme kolaylığı göz önünde bulundurularak bazı uluslararası veri toplama ölçme araçlarının maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada, bu sınırlılıkları aşmak ve Türkiye bağlamında kullanılmak üzere geliştirdiğimiz Aktif Yurttaşlık Ölçme Aracı'nın (AYÖA) kuramsal temeli, geliştirilme süreci ve geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir. Bilgi (medya takibi, bilgi ve farkındalık), Beceri (öz-yeterlilik), Değer (eşitlik ve dayanışma, demokratik değerler) ve Katılım (örgütsel üyelik, örgütsel katılım, gösteri ve protesto) olmak üzere dört ana boyuttan, bu boyutlara ilişkin yedi alt boyuttan meydana gelmiştir. Toplam 73 maddeden oluşan AYÖA'nın Cronbach alpha güvenilirlik değerleri ölçme aracının tümü için .90; bilgi, değer, beceri ve katılım boyutları için sırasıyla 76, .76, .85 ve .78 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin faktör analizinde faktör yük değerleri .30'un üzerinde, faktörlerin toplam varyansı açıklama oranının ise % 50,929 ile % 82,388 arasında olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, AYÖA'nın güvenilirliğe sahip bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Ancak, ölçme aracı henüz gelişim aşamasında olduğu için faktörel yapısı üzerinde yeni çalışmalar yapılması gerektiğini düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Aktif yurttaşlık, vatandaşlık, yurttaşlık katılımı, yurttaşlık yeterliği, Aktif Yurttaşlık Ölçme Aracı

* Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Böl. El-mek: sedatyazici@karatekin.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr. Uşak Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, ŞBP Böl. El-mek: hkncagan@gmail.com

*** Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Böl., El-mek: ensarctin@yahoo.com

**** Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Böl., El-mek: kemaldil@yahoo.com

A STUDY ON THE DEVELOPMENT OF ACTIVE CITIZEN QUESTIONNAIRE

ABSTRACT

Active citizenship has become a widely used and accepted concept in both academic studies and projects conducted within the context of European Union citizenship efficiencies. However, research on measuring active citizenship has been at an early stage of development. Measurement instruments found in the existing literature are prepared for either nonadolescents or with a pragmatic concern for easy data obtainment based on the items of widely used international questionnaires. With the aims of overcoming some of these limits and developing a questionnaire that can be used in the Turkish context, in this study, we developed and provided information about theoretical basis of the Active Citizenship Questionnaire (ACQ) and of its development, with some findings for its reliability and validity scores. The ACQ comprised of four main domains and seven sub-domains; Knowledge (following media, knowledge and awareness), Skills (citizenship self-efficacy), Values (equality and solidarity, democratic values), and Participation (organizational membership, organizational participation, demonstration and protest). With a total 73-item questionnaire, the ACQ's Cronbach Alpha's reliability scores were found .90 for total items, and .76, .76, .85, .78 for knowledge, values, skills and participations domains respectively. An explanatory factor analysis for each four domains indicated that all factor items had loadings above .30, and total variances explained by the factors were found between 50,929 % and 82,388 %. These results indicate that the ACQ is a reliable and valid measurement instrument. However, since this is the first study conducted within the Turkish context, further research needed to examine the factorial structure of the ACQ.

STRUCTURED ABSTRACT

The Aim and Scope of the Study

Although the etymology of *citizen* in most western languages comes from the word *city*, the recent usage of this concept covers local, national and universal meaning. Among others, the liberal/individualist, republican and communitarian approaches are the major conceptions that exist in theory and practice. However, regardless of their political structures and traditions, contemporary democratic societies seem to well understand the importance of citizenship virtues and qualities for a healthy and well-practiced democracy.

Active citizenship has become a widely used and accepted concept in both academic studies and projects conducted within the context of European Union citizenship efficiencies. However, research on measuring active citizenship has been at an early stage of development. Measurement instruments found in the existing literature are prepared for either nonadolescents or with a pragmatic concern for easy data obtainment based on the items of widely used international

Turkish Studies

questionnaires. With the aims of overcoming some of these limits and developing a questionnaire that can be used in the Turkish context, in this study, we developed and provided information about theoretical basis of the Active Citizenship Questionnaire (ACQ) and its psychometric properties.

Method

The development of the questionnaire: The theoretical and conceptual basis of the study relies heavily on the European citizenship model. The European active citizenship model takes elements from the liberal, republican and critical conceptions of citizenship (Hoskins, Villalba ve Saisana, 2012). Based on this model, a great number of items were selected from the European Social Survey and the study conducted by Hoskins and Mascherini (2009). Having reviewed the existing literature, some items were also developed by the research team. The ACQ comprised of four main domains and seven sub-domains; Knowledge (following media, knowledge and awareness), Skills (citizenship self-efficacy), Values (equality and solidarity, democratic values), and Participation (organizational membership, organizational participation, demonstration and protest). In consequence, 73 items were set in the questionnaire, which takes approximately 35 minutes to complete.

Participants: The universe of the study consists of adult citizens living in urban and rural Turkey. A total of 635 adolescents participated in the study, of which 311 (49 %) were male and 321 were female (50,9 %). The mean age was 39,4.

Findings

The ACQ's Cronbach Alpha's reliability scores were found .90 for total items, and .76, .76, .85, .78 for knowledge, values, skills and participations domains respectively. An explanatory factor analysis for each four domains indicated that all factor items had loadings above .30, and total variances explained by the factors were found between 50,929 % and 82,388 %. Knowledge domain resulted a five factor solution explaining 67,672 % of the total variance; values domain five factors explaining 56,845 % of the total variance; skills domain three factors with a tendency of one factor solution from the scree plot test. These three factors explain 57,508 % of the total variance. Participation domain yielded a seven factor solution explaining 59,216 % of the total variance. Correlation and reliability scores are shown in Table 1.

Table 1. Domains, subdomains correlations and Alpha reliability scores.

Domains	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ACQ(Total)	(.90)											
2. Know.	,76**	(.76)										
3. Media follow.	,53**	,78**	(.62)									
4. Know.and awar.	,71**	,86**	,36**	(.74)								
5. Values	,62**	,38**	,18**	,43**	(.76)							
6. Eq. and sol.	,41**	,26**	,12**	,29**	,72**	(.42)						
7. Dem. values	,60**	,36**	,17**	,40**	,91**	,38**	(.77)					
8. Skills	,78**	,49**	,28**	,51**	,48**	,30**	,47**	(.85)				
9. Part.	,68**	,38**	,29**	,33**	,14**	,05	,16**	,34**	(.78)			
10. Org. mem.	,27**	21**	12**	22**	,09*	,05	,09*	,18**	,29**	(.44)		
11. Org. part.	,67**	,38**	,30**	,32**	,22**	,09*	,24**	,34**	,83**	,30**	(.83)	
12. Demonstr. and protest	,58**	,34**	,24**	,32**	,12**	,07*	,12**	,32**	,83**	,20**	,51**	(.85)

Reliability estimates are in the parenthesis.

For space limitation here, we provide only findings for factorial structure of skills domain. The ACQ's skills domain consisted of fourteen questions that measure citizenship self-efficacy. This domain indicated a three-factor structure solution explaining 57,508 percent of the total variance. The scree plot test indicated a one factor tendency, so in a forced one factor solution, 39,971 percent explained the total variance. Factor loadings, means, and standard deviations are in table 2.

Table 2. Factor loadings, variances, means, standard deviations for skills domain.

Skills			
Items	M / SD	Factor loadings	Variance
32	3,34 / 1,12	,830	,756
33	3,37 / 1,10	,814	,743
34	3,17 / 1,12	,772	,601
35	3,41 / 1,66	,686	,485
36	4,05 / ,99	,562	,410
37	3,52 / 1,11	,722	,636
38	3,55 / 1,20	,770	,665
39	3,19 / 2,08	,470	,346
40	3,53 / 1,10	,708	,694
41	4,10 / 1,03	,680	,637
42	4,10 / 1,06	,594	,604
43	4,01 / 1,53	,603	,396
44	3,60 / 1,20	,691	,514
45	3,70 / 1,20	,726	,565

Discussion

In this study, we tried to develop a questionnaire measuring active citizenship behaviors, so called *the Active Citizenship Questionnaire* (ACQ). Given the number of the participants and research questions, this

Turkish Studies

is the first empirical study so comprehensive examining citizenship behaviors in the Turkish context. In the development of the ACQ, following suggestions of Hoskins and Mascherini (2009), we paid spatial attention to its content validity by including more informal participation performance items.

Results indicate that the ACQ is a reliable and valid measurement instrument. Reliability scores of the four domains were found above .76. However, since this is the first study conducted within the Turkish context, further research needed to examine the factorial structure of the ACQ. A short version of the questionnaire can also be studied, with the aim of obtaining better factorial structure scores.

The ACQ is a composite indicator instrument. Unlike the Active Citizenship Composite Indicator (ACCI), it yields an equal weight to four domains. Three of the total 73 items in the questionnaire are negative (item 18, 19, and 34). Despite of its some limitations, the ACQ can help researchers in measuring citizenship behaviors in relation to other variables.

Keywords: Active citizenship, citizenship participation, citizenship efficacy, Active Citizenship Questionnaire

Giriş

Yurttaş/vatandaş (citizen) sözcüğünün çoğu batı dillerindeki karşılığı etimolojik olarak city (şehir) sözcüğünden gelmesine karşın, kavramın günümüzdeki kullanımı yerel, ulusal ve evrensel boyutları kapsayan bir anlam içermektedir. Kuram ve uygulama açısından ele alındığında, başta liberal, cumhuriyetçi ve cemaatçi yaklaşımlar olmak üzere farklı yurttaşlık anlayışları mevcuttur. Ancak, siyasal yapısı veya geleneği ne olursa olsun, günümüz demokratik toplumları sağlıklı ve işleyen bir demokrasi için yurttaşlık nitelik veya erdemlerinin önemini yeterince kavramış görünüyor.

Avrupa Birliği, yurttaşlık niteliklerini ve katılımcılığını geliştirmek için uzun süredir özel çaba sarf etmekte ve her yıl milyarlarca Euro harcamaktadır. 2013 AB Yurttaşlık Raporu'nun girişinde yer alan "Avrupa entegrasyonunun kalbinde yurttaşlar vardır ve hep öyle olmalıdır" ifadesi bu yaklaşımı açıkça yansıtmaktadır. Ne var ki, kimi eleştirmenlere göre, AB içindeki dilsel, kültürel ve coğrafi farklılıklar AB yurttaşlarının ortak kamusal söyleme ve karar verme süreçlerine katılımını engelleyen önemli bir unsurdur (Kymlicka, 2004). Aktif ve katılımcı bir yurttaşlık olmaksızın demokratik karar verme süreç ve mekanizmaların yerini teknokratik yönetimlere bırakması kaçınılmaz görünmektedir.

Günümüzde hemen hemen her demokratik kesimden aktif ve katılımcı yurttaşlığın önemi konusunda çağrılar sıklıkla duymaktayız. Demokratik karar verme mekanizmalarının çeşitlenmesi, farklılaşması ve karmaşıklaşması yurttaşlık katılımını her zamankinden daha fazla önemli kılmaktadır. Bu nedenle, yurttaşlık eğitimi, AB süreci içerisinde demokratik, aktif ve katılımcı yurttaş yetiştirme amacı doğrultusunda farklı boyutlar kazanmıştır.

Yurttaşlık yeterliklerini ölçmeye yönelik hazırlanan uluslararası ölçme araçları önemli sınırlılıklar içermektedir. Bu konuda Türkçe'de yer alan kapsamlı bir ölçme aracı da mevcut değildir. Yurttaşlık konusunda uygulamalı çalışmalar olmaksızın ne mevcut duruma ilişkin somut verilere sahip olmak, ne de yurttaşlık niteliklerini geliştirmeye yönelik başarılı politikalar ve uygulamalar ortaya koymak mümkündür. Bu çalışmayla yetişkinlerin aktif yurttaşlık niteliklerini, davranışlarını,

Turkish Studies

yurttaşlık ilgilerini, katılım düzeylerini, bilgi ve öz yeterlilik becerilerini, yurttaşlık değerlerini incelemede kullanılabilecek bir ölçme aracı geliştirmek amaç edinilmiştir.

2. Yurttaşlık Kavramı ve Yurttaşlık Modelleri

Yurttaşlık konusu 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası literatürde yaygın olarak çalışılan bir alandır. Konuyla ilgi özellikle örgütsel yurttaşlık, sivil toplum ve eğitim boyutuyla ulusal düzeyde yapılmış hatırı sayılır bir literatür de mevcuttur (Bitmiş, Sökmen, & Turgut, 2014; Özeyer, Orhan, & Dönmez Orhan, 2012; İnandı, & Büyükoçkan, 2013; Aslan, 2009; Oğuz, 2011; Çermik, Çalışoğlu, & Tahiroğlu, 2016; Memişoğlu, 2014). Isın ve Turner 2002 yılında yayınladıkları *Handbook of Citizenship Studies*'in giriş bölümünde yurttaşlık konusunun sosyal ve beşeri bilimler alanında *de facto* olarak ortaya çıkmış ama henüz kurumsallaşmış bir disiplinler arası çalışma alanı olduğunu belirtirler. Yazarlar, bu alanın yakın bir gelecekte tüm dünyada lisansüstü düzeyde mezuniyet derecelerinin verildiği ve akademik açıdan özel uzmanlık alanı haline geleceğine dikkat çekmişlerdir. Bu öngörünün kısa sürede gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bugün dünyada üniversite bünyelerinde yurttaşlıkla ilgili onlarca araştırma merkezinin yer aldığını ve yüzlerce lisansüstü tez çalışmasının yapıldığını, uluslararası dergilerde konuyla ilgili makalelere sıklıkla yer verildiğini görüyoruz.

Yurttaşlık kavramı karmaşık olduğu kadar aynı zamanda dinamik bir kavramdır da. T. H. Marshall'ın 1950 yılında yayınladığı ve yurttaşlık literatüründe elli yılı aşkın bir süredir temel eserler arasında yer alan *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar* (2000) adlı çalışmasından sonra yurttaşlık kuram ve yaklaşımlarında önemli gelişmeler olmuştur. Marshall bu eserinde yurttaşlık anlayışının tarihsel olarak üç farklı haklar temelinde ortaya çıktığını savunur. Ona göre yurttaşlık, on sekizinci yüzyılda sivil haklar, on dokuzuncu yüzyılda siyasi haklar ve yirminci yüzyılda sosyal haklar anlayışı temelinde gelişmiştir. Birçok yorumcunun da belirttiği gibi, Marshall'ın bu sınıflandırması günümüz yurttaşlık anlayışını yansıtmaktan oldukça uzaktır.

Peki, günümüzde yurttaşlık kavramı neyi ifade eder? Konuyla ilgili kuramsal çalışmalar incelendiğinde yurttaşlık kavramının üç temel niteliği ortaya çıkmaktadır (Smith, 2002; Williams, 2007). Bunlardan birincisi hukuki statüyü ifade eder. Her yurttaş bir devletin veya belli bir siyasi topluluğun üyesidir ve bu üyelik hukuki normlarla belirlenmiştir. Yurttaş (*citizen*) ile yurtsuz (*denizen*) arasındaki farkı belirleyen de bu hukuki statüdür. Tarihsel ve etimolojik olarak yurttaşlık kavramı şehre, sonraları da ulus devlete ait olmayı ifade ederken günümüzde AB yurttaşlığı gibi ulusal yurttaşlığa eklenen yurttaşlık statüsü de söz konusudur. İkinci olarak, yurttaşlık bir toplumun siyasi kurumlarına etkin bir biçimde katılan siyasi özneleri ifade eder. Bu katılma sürecinde yurttaşlar belli hak ve sorumluluklara sahiptirler. Bu hak ve sorumlulukların nasıl tanımlandığı, geleneksel olarak nasıl algılandığı siyasal ve kültürel bakımdan yurttaşlık anlayışı konusundaki farklılıkları ortaya koyar. Üçüncü olarak yurttaşlık, belli bir siyasi topluluğa mensup olan yurttaşların belli bir yurttaşlık kimliğini ifade eder. Her yurttaş, mensup olduğu devletin veya siyasi topluluğun üyesi olmakla aynı zamanda belli bir kimliğe de sahiptir.

Yurttaşlığın siyasal ve kimlik boyutundaki tartışmalar farklı yurttaşlık anlayışlarını ortaya çıkarmıştır. Siyaset felsefesi literatüründe ve uluslararası uygulamalı çalışmalarda farklı yurttaşlık modeli kavramlaştırmaları mevcuttur, ancak bunları üç ana kurama indirgeyebiliriz: Liberal model, cemaatçi model ve cumhuriyetçi model. Çoğu yurttaşlık kavrayışı şu ya da bu ölçüde bu modellere dayanır (Peterson & Knowles, 2009; Weerd ve diğ., 2005; Bal, 2015).

Liberalizm-cemaatçilik tartışması 1970'li yılların sonundan itibaren siyaset felsefesinin temel konularında biri olmuştur (Mulhall ve Swift, 1996; Zelyüt Hünler, 1997, Berten, Silveir ve Pourtosis, 2006). Tartışmanın temelinde hem normatif hem de ontolojik farklılıklar yatar (Taylor, 2006). Liberal yurttaşlıkta hak ve sorumluluklar evrensel açıdan tanımlanırken katılımcılığa fazla değer verilmez. Bu modelde asgari yurttaşlık katılımı beklenir ve bu beklenti de çoğunlukla oy verme

ile sınırlıdır. Liberal değer anlayışı ince bir değer anlayışı öngörür ve özgürlüğü esas itibariyle “negatif özgürlük” ya da “müdahalesizlik olarak özgürlük” anlayışı şeklinde benimser. (Petitt, 1998). Böyle bir anlayışta yurttaşların niteliklerinden ziyade devletin siyasi ve anayasal yapısının daha önemli olduğu anlayışı hakimdir. Bu nedenle, Kymlicka’nın (2004) ifadesiyle, klasik liberaller liberalizmin iblis ruhlu bir toplumu da yönetebileceğine inanıyorlardı. Ancak, çağımız demokrasilerinde görülen siyasi katılım konusundaki isteksizlik, toplumsal yozlaşma ve çöküntü, şiddet gibi birçok sorun günümüzde bazı liberallerin yurttaşlık erdemleri konusuna eğilmelerine yol açmıştır. Kymlicka’ya göre, liberal toplum bir iblisler toplumu değil, ama bir melekler toplumu da değildir. Hoskins, Villalba ve Saisana (2012:18) yurttaşlık yeterliği açısından çağdaş liberaller arasındaki bu dönüşümü şöyle özetler:

“Liberal modelde yurttaşlık yeterliğine göre devlet minimal düzeyde tutulduğunda sivil toplumun gelişip büyüyeceği savunulur. Ancak, liberal ideallerin atomik birey anlayışı son yıllarda liberal düşünürler tarafından yeniden yorumlanmaktadır. Son dönem liberal düşünürler önceki dönem liberal yurttaşlık anlayışının sadece birey-devlet ilişkisine odaklanmasını eleştirerek insanların grup içinde güven temeline dayanarak birbiriyle karşılıklı ilişki içine girmelerinden kazanacağı şeylerden bu anlayışın neler kaçırdığını vurgulamaktadırlar.”

Cemaatçilere göre, liberal ben atomik, asosyal, köksüz ve metafizikselidir. Oysa benliğimiz ve kimliğimiz, becerilerimiz ve hayat beklentilerimiz pratikte ve belli bir gelenek içinde gerçekleşir ve şekillenir. Onun için ahlaki kimliğimiz, toplumsal, siyasi ve yurttaşlık sorumluluklarımız toplumsal üyeliğimizle ve kim olduğumuzla ilişkilidir (Yazıcı ve Yazıcı, 2015). Ancak, yurttaşlık açısından cemaatçiliğe yönelik en ciddi eleştiri grup içi hak ve sorumlulukların evrensel haklarla çatıştığına bireyi koruyacak mekanizmaların olmaması veya oldukça zayıf kalmasına ilişkindir.

Cumhuriyetçi ya da bazı yazarlarca Aristocu cumhuriyetçilik olarak adlandırılan modelde yurttaşlık katılımı son derece önemlidir ve demokratik devlet yurttaşların siyasi katılımını teşvik edecek mekanizmaları temin etmelidir (Kymlicka, 2004). Bu modelde, yurttaşlar yasa yapma sürecinin, sosyal değişimin ve toplumsal çöküntüyü önlemenin aktif aktörleri olarak görülürler. Dolayısıyla, yurttaşlardan karar verme ve toplumsal politika oluşturma süreçlerine aktif olarak katılım beklenir. Yurttaşlık katılımı, Aristoteles’in *Politika*’sında ele aldığı ve önem verdiği temel düşüncelerden birdir. Aristoteles (2006:70), yurttaşın “mahkemeye gidebilen, dava açabilen ya da dava edilebilen” olarak tanımlanmasını eksik bularak katılımcılık niteliği açısından bir tanım yapar. Ona göre, “yurttaşı bütün ötekilerden etkinliklerde ayıran Yargı’ya ve Yetke’ye katılması, yani yasal, siyasi ve yönetsel görevler almasıdır.” Bu nedendir ki, başta Aristoteles, Montesquesu ve Rousseau olmak üzere, tüm cumhuriyetçi düşünürlerde yurttaşlık erdemleri son derece önemlidir ve kamusal erdemlerin geliştirilmesi için özel çaba sarf edilmelidir.

Yurttaşlık yeterlikleri açısından ulusal ve uluslararası literatürde farklı kavramlaştırmalar mevcuttur. Daha çok ABD kaynaklı yayın ve eğitim boyutlu yeterlik ölçütlerinde etkili yurttaş kavramı kullanılmaktadır. Örneğin, Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi tarafından geliştirilen yeterliklerde etkili yurttaş şöyle tanımlanmaktadır. Etkili yurttaş temel demokratik değerlere inanır ve onlarla yaşamaya çalışır; kendisinin, ailesinin ve toplumunun iyiliği için sorumluluk kabul eder; içinde yaşadığı yerel topluma, ulusa ve dünyaya ilişkin olaylar ile temel belgeler, sivil kurumlar ve siyasi süreçler hakkında bilgi sahibidir; yerel, ulusal ve küresel düzeyde insanlara etkisi olan olay ve sorunların farkındadır; kamusal ve özel yaşamda etkili karar verme ve problem çözme becerisi kullanır; bilgili düşünceler ve yaratıcı çözümler geliştirmek için farklı kaynaklardan ve görüş açılarından bilgiler araştırır; anlamlı sorular sorar, bilgi ve fikirleri değerlendirebilir ve çözümleyebilir; etkili işbirliği kurma becerisine sahiptir; sivil ve toplumsal yaşama etkili bir şekilde katılır (NCSS, 2001). Bu tanımda etkili yurttaşlığın daha çok bilgi ve bilişsel boyutuna ağırlık

Turkish Studies

verilmekle birlikte etkili yurttaşın hem belli temel değerlere, bilgiye ve beceriye sahip olması hem de bu kişilik erdemlerini siyasi, ekonomik, kültürel ve çevresel konularda katılımçılık davranışıyla göstermesi beklenmektedir. Bu anlamda etkili yurttaşlık kavramı demokratik ve katılımcı yurttaşlığı içine alan bir kavramdır. Etkili yurttaş ile aktif yurttaş kavrayışları arasında temelde önemli farklılık olmamakla birlikte birincisinde daha çok bilgi ve bilişsel boyut, ikincisinde ise katılım boyutu öncelikli görülmektedir.

Hangi kavramlaştırma veya adlandırma kullanılırsa kullanılsın, çağdaş demokrasilerde yurttaşlardan şu temel alanlarda katılım ve belli düzeyde yeterlik göstermeleri beklenmektedir (Weerd vd., 2005; Steenkamp & Loubser, 2016; Hoskins, Saisana, & Villalba, 2015): Oy verme, soru sorma, hak arama, dilekçe verme, siyasi katılım, partilere üye olma, sivil toplum örgütlerine üye olma ve katılma, sosyal faaliyetlere, topluma hizmet uygulamalarına katılma, çevreye duyarlılık, toplumsal sorunlara duyarlılık, protesto, tepki, gösteri gibi etkinliklere katılma, hak ve sorumluluk bilinci, demokratik değerlere sahip olma, temel tarihi ve siyasi konularda bilgi sahibi olma, güncel siyasi ve sosyal olayları takip etme.

Avrupa Yurttaşlık Yeterliği Modeli

Yukarıdaki kuramsal açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere, yurttaşlık kavramı yansız veya değer yargısız bir kavram değildir. Her siyasal sistemin bir ideal veya makbul vatandaş modeli vardır ve bu model kaynağını yurttaşlarının içinde bulunduğu siyasal, hukuki ve hatta sosyo-kültürel bağlamdan alır. Bu durum AB yurttaşlık modeli için de geçerlidir. Avrupa Yurttaşlık Yeterliği (European Civic Competence) modeli liberal ve cumhuriyetçi modeller ile eleştirel modelin sentezinden oluşmaktadır (Hoskins, Villalba and Saisana, 2012: 17). Batı siyasal kültüründe Antikçağ ve Roma'nın cumhuriyetçi devlet ve yurttaşlık anlayışları ile Fransız İhtilali'nin geliştirdiği cumhuriyetçi fikirlerin önemli bir etkisi vardır. Liberalizm ise on yedinci yüzyıldan itibaren başlayıp günümüzde AB'nin resmi siyasal yapısı haline gelmiş bir düşünce hareketi olarak Batı yurttaşlık geleneğinin bir diğer etki kaynağıdır.

Eleştirel model son yıllardaki çalışmalarda AB yurttaşlık modeline dahil edilen bir kavrayıştır. Eleştirel model, mevcut duruma eleştirel olarak bakarak toplumsal adaletsizlikleri, eşitsizlikleri ve siyasi güç dengesizlikleri üzerine dikkat çeker ve yurttaşlık girişimlerinde bulunur. Böylece, diğer iki model içinde yer alarak onların ortaya çıkaracağı olumsuz durumları kontrol ve dengeleme işlevi görür. Örneğin, her zaman ortak iyiye vurgu yapan cumhuriyetçi paradigma kolaylıkla milliyetçi söyleme dönüşerek olağanüstü durumlarda insan haklarını sadakate feda edebilir. Dahası, eleştirel model, siyasetin geleneksel olarak seçkinler tarafından yürütülmesinde kamusal duyarlılık yaratarak böyle bir eşitsizliği önleyebilir (Hoskins, Villalba ve Saisana, 2012).

Liberal ve cumhuriyetçi paradigmanın olumlu ve olumsuz yanlarını göz önünde bulundurarak yeni bir paradigmada sentezlenmesi Habermas gibi bazı düşünürlerce de savunulmaktadır. Habermas'ın müzakereci demokrasi modeli böyle bir sentezleştirme girişimidir (Habermas, 1996; 2002). Habermas'a göre, liberal modelde yurttaşların statüsü negatif haklar açısından tanımlanırken cumhuriyetçi modelde pozitif hak anlayışı açısından bir tanıma ve tanımlama politikası esas alınır. Liberal modelde kamusal alanda ve parlamentoda siyasi görüş ve irade oluşturma piyasa yapısı içinde gerçekleşirken cumhuriyetçi modelde böyle bir görüş oluşturma yerine topyekûn toplumsallaşma sürecine temel oluşturacak şekilde, karşılıklı dayanışmayı ve bağlılığı esas alan bir vatandaşlık anlayışı yer alır. Habermas, kendi önerdiği müzakereci veya tartışmacı demokrasi modelinin liberal modele göre daha güçlü, cumhuriyetçi modele göre daha zayıf bir normatif çağrışım getirerek bu iki modelin güçlü yanlarını koruyarak zayıf yanlarını gidermeye çalışır. Bunu yaparken, cumhuriyetçilikte olduğu gibi kamuoyu ve irade oluşturma sürecine merkezi önem verir ama aynı zamanda hukuk devleti anlayışını ikinci plana atmaz. Ona göre, "tartışmacı bir

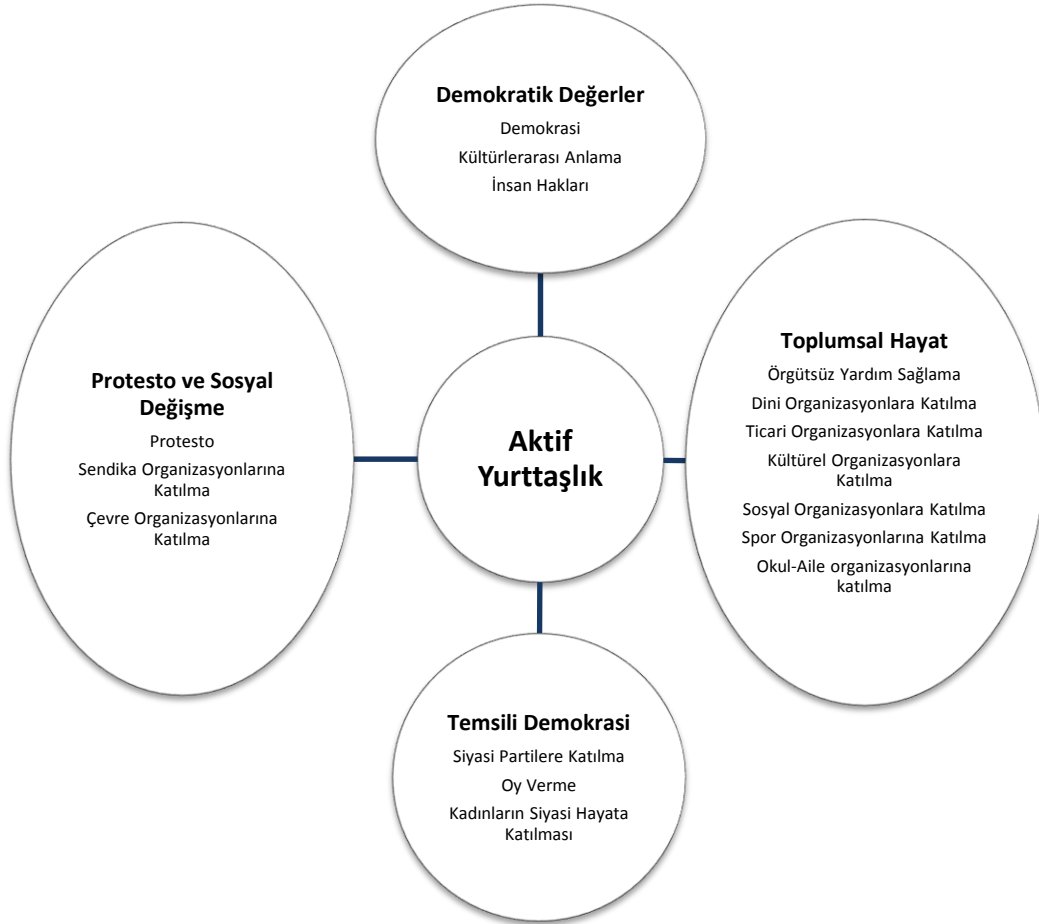
siyasetin hayata geçirilmesi, medeni hakların kolektif olarak kullanılabilen bir topluluğa değil, söz konusu işleyişlerin kurumsallaşmasına bağlıdır” (Habermas, 2002: 160). Bu anlamda, müzakereci demokrasinin liberal modelden de alacağı birçok unsur vardır.

Yurttaşlık Araştırması Ölçme Araçları

Uluslararası literatürde yurttaşlık algı, bilgi, değer ve davranışlarını çeşitli yönleriyle ölçen bazı ölçme araçları mevcuttur. Bunlardan üçü [The Civic Education Study (CivEd), the European Social Survey (ESS) ve World Values Survey (WVS)] çeşitli ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ölçme araçlarının bazı soru kökleri ortaktır. CivEd (Yurttaşlık Eğitimi Araştırması) daha çok dünyada uygulanan yurttaşlık eğitiminin sonuçlarını ölçmek üzere ortalama 14 yaş öğrencileri için hazırlanmış bir ölçme aracıdır. Bu ölçme aracı yurttaşlıkla ilgili bilgi, tutum, siyasi yeterlik, siyasi güven, siyasi ilgi, değerler ve beceriyi ölçen sorulardan oluşmaktadır. The European Social Survey (Avrupa Sosyal Taraması Araştırması) ise Türkiye de dahil AB üyesi ülkelerde uygulanan kapsamlı bir araçtır. World Values Survey (Dünya Değerler Araştırması) çoğu ülkede iki yılda bir uygulanan toplumsal yaşamın hemen her alanını kapsayan sorulardan oluşmaktadır.

Bu ölçme araçları aktif yurttaşlıkla ilgili birçok soru içermekte ve uluslararası karşılaştırılabilir veriler sağlamaktadır. The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) tarafından geliştirilen ve the International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) ölçme aracıyla yurttaşlık ve yurttaşlık eğitimi ile ilgili uzun dönemli araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların ilki 1971 yılında dokuz ülkeyi, ikincisi 1999 yılında 28 ülkeyi, sonuncusu da 2009 yılında otuz sekiz ülkeyi kapsayacak şekilde yürütülmüştür (Schulz ve diğerleri, 2010). Bu çalışmaların temel amacı yurttaşlık eğitiminin ve okulun öğrencilerin yurttaşlık bilgi ve tutumlarına etkisini incelemek olmuştur. ICCS, yurttaşlık yeterlilikleri ile ilgili kaynak oluşturabilecek maddeler içermektedir. Ancak, bu çalışma on sekiz yaş altı öğrenciler için hazırlanmış olduğu için yetişkin davranış ve katılımlarını kapsamamaktadır.

AB yurttaşlık modeli çerçevesinde Avrupa Komisyonu’na bağlı çeşitli araştırma merkezi öncülüğünde yürütülen çalışmalarda aktif yurttaşlık göstergeleri ve yeterlikleri geliştirilmeye çalışılmıştır (Hoskins ve Mascherini, 2009, 2006). Bu çalışmaların en kapsamlılarından biri olan The Active Citizenship Composite Indicator (ACCI) aktif yurttaşlığı AB bağlamında inceleyen ve üye ülkelerin durumunu ortaya koyan bir araştırmadır. ACCI’in çoğu sorusu Avrupa Sosyal Taraması Araştırması ölçme aracına dayanmaktadır. ACCI, aktif yurttaşlığı dört boyut üzerinden ölçer: Siyasi hayata katılma, protesto ve sosyal değişme, demokratik değerler, temsili demokrasi. Şekil 1’de bu dört boyut diğer alt boyutlarıyla birlikte gösterilmektedir.

Şekil 1. ACCI'in kuramsal çerçevesi, Hoskins ve Mascherini, 2009

Hoskins ve Mascherini (2009), şekil 1'de yer alan kuramsal çerçevede, Avrupa Sosyal Taraması Araştırması'nda kullanılan 61 bireysel göstergeye dayanarak geliştirdikleri ölçme aracıyla 19 AB üyesi ülkenin aktif yurttaşlık katılım düzeylerini ölçmüşlerdir. Toplam puan üzerinden değerlendirmenin yapıldığı bu ölçme aracında alt boyutların ağırlığı eşit olarak değil, uzman görüşü esas alınarak belirlenmiştir. Alt boyutların kendi aralarında ve ACCI ile korelasyon katsayıları 0.284 ile 0.959 arasında bulunmuştur ki, demokratik değerler dışındaki diğer boyutların korelasyon katsayıları oldukça yüksektir.

Bu çalışmada geliştirdiğimiz Aktif Yurttaşlık Ölçme Aracı (AYÖA) önemli ölçüde The Active Citizenship Composite Indicator (ACCI) çalışmasına dayandığı için bu ölçme aracına yönelik bazı değerlendirmeler yapmakta yarar bulunmaktadır. ACCI, kuramsal açıdan sağlam ve AB'nin siyasal değerlerine uygun olarak geliştirilmiş bir ölçme aracı olmasına karşın bazı sınırlılıklar içermektedir. Birincisi, ACCI var olan ve ulaşılabilir olan verilere dayalı olarak hazırlandığı için yapı geçerliği açısından geliştirilmeye muhtaçtır. ACCI'nin 61 sorusundan 58'i Avrupa Sosyal Taraması Araştırması'nın maddelerine dayanmaktadır. Araştırmacılar pragmatik bir ölçütü mevcut verilerden hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. İkinci olarak, yazarların da ifade ettiği gibi, ACCI'ye daha kapsamlı katılım göstergeleri, özellikle de resmi olmayan katılım biçimlerini ölçen sorular ile katılımın değerini ölçen sorular eklenerek ölçme aracının geliştirilmesine ihtiyaç vardır (s. 485-6). Üçüncü olarak, araştırma ekibi olarak, ACCI'nin alt boyutlarının yeniden düzenlenmesi gerektiğini

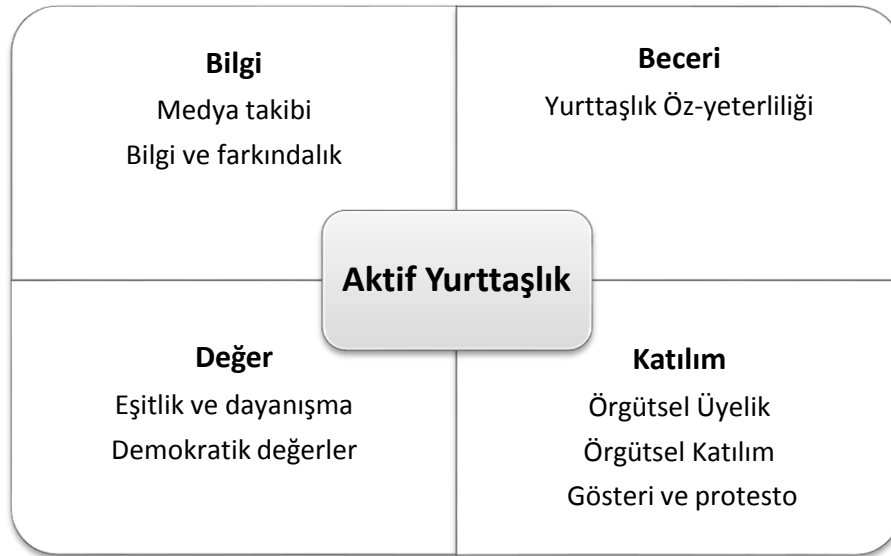
düşünüyoruz. Adı geçen çalışmada yapısal boyuttan ziyade tematik boyut esas alınmıştır. Örneğin, sendika üyeliği ile siyasi partilere üyelik benzer yurttaşlık katılımı olmasına rağmen birincisine protesto ve sosyal değişme, ikincisine ise temsili demokrasi boyutunda yer verilmiştir. Dördüncü olarak, AB gibi serbest dolaşımın yasal olduğu ve göçmen işçiliğin yaygın olarak bulunduğu bir bağlamda eşitlik kavrayışını göçmen işçiler üzerinden ölçmek anlamlı olabilir. Ancak, böyle bir bağlama sahip olmayan ülkelerde bu sorular çoğu katılımcı için gerçek bir anlam ifade etmeyecektir. Bu nedenle, eşit haklarla ilgili değerleri ölçen soruların da çeşitlendirilmesi gerektiğini düşündük. Beşinci olarak, ACCI, ülkeleri karşılaştırmaya yönelik bir ölçme aracı olduğu için içinde “Ulusal parlamentoda kadın üye sayısı” gibi sorular da yer almaktadır. Oysa, bizim geliştirdiğimiz ölçme aracı ülkeleri karşılaştırmaktan ziyade bireysel açıdan aktif yurttaşlığı ölçme amacıyla hazırlandığı için bu gibi sorulara yer verilmemiştir.

Yöntem

Ölçme Aracının Geliştirilmesi

AYÖA'nın geliştirilmesinde ağırlıklı olarak the European Social Survey'in sorularından ve ACCI'nin kuramsal çerçevesinden yararlandık. Bunun yanı sıra, bilimi veriye uydurmamak ve ACCI'nin yukarıda açıkladığımız eksikliklerini gidermek, ama aynı zamanda uluslararası karşılaştırılabilir veri elde etme amacını göz önünde bulundurduk. Bu amaçla, hem ACCI'nin maddelerinden hem de yaptığımız literatür taraması çerçevesinde ölçme aracının madde havuzunu oluşturduk. Bu süreçte araştırma ekibi olarak yaklaşık üç ay boyunca haftalık toplantılarda bir araya gelerek madde havuzuna dahil edilecek ifadeler üzerinde görüş alışverişinde bulunduk.

Uluslararası literatür incelendiğinde, yurttaşlığın bilgi, beceri, değer ve katılım boyutlarının olduğu, hatta bu boyutların en temel boyutlar olduğu konusunda bir görüş birliğinin olduğunu görüyoruz (Schulz vd., 2010; Weerd ve diğ., 2005; Steenkamp & Loubser, 2016; Hoskins, Saisana, & Villalba, 2015). Öyleyse, bu alanda geliştirilecek olan bir ölçme aracının bu boyutlara göre tasarlanmasının kuramsal ve yöntemsel açıdan yeterli gerekçesi bulunmaktadır. Bu nedenle, boyutların belirlenmesinde tüm katılım biçimlerinin aynı boyutta toplamanın hem kuramsal, hem de geçerlik ve güvenilirlik açısından daha uygun olacağını düşünerek AYÖA'nın boyutlarını şekil 2'de gösterildiği gibi toplam dört ana ve yedi alt boyut olarak belirledik.

Şekil 2. AYÖA'nın boyutları

Turkish Studies

AYÖA'nın diğer aktif yurttaşlık ölçme araçlarından bir diğer farkı temel haklar, toplumsal cinsiyet farkı ve ayrımcılığa karşı olma gibi yurttaşlık değerlerini ölçen soruların kapsam ve çeşitliliğinin daha geniş olmasıdır. Sonuç olarak, AYÖA 73 sorudan oluşan bileşik gösterge ölçme aracıdır.

Ölçme aracının dil geçerliliği için 45 katılımcı üzerine bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama sonucunda bazı maddelerin ifadelerinde çok az değişiklik yapılmıştır. Katılımcıların tamamına yakını anketin anlaşılır olduğunu belirtmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni on sekiz yaş ve üzeri yetişkinlerdir. Örneklemi ise bu evren içinden seçilmiş 635 kişidir. Toplam 635 yetişkin katılımcının 311'i (% 49) erkek, 321'i (% 50,9) kadındır. Katılımcıların yaş ortalaması 39,4'tür.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama, araştırma ekibince ve anketörler aracılığıyla yüz yüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Kimi katılımcılar anketi doğrudan kendileri doldururken, özellikle okuma ve anlama problemi yaşanan durumlarda sorular okunarak katılımcıların cevapları ankete kaydedilmiştir. Veri toplamada kırsal ve kentsel ayrımı, şehir merkezi ve çevresi gibi demografik özellikler dağılımına dikkat edilmiş, yerleşim yerlerine bizzat gidilerek kamuya açık mekanlar, evler ve çalışma ve eğitim kurumları ile bazı dernekler ziyaret edilmek suretiyle veri toplanmıştır. Ölçme aracının doldurulması yaklaşık 35 dakika sürmektedir.

Bulgular

Güvenirlilik ve Geçerlik Bulguları

Ölçme aracının tamamının Cronbach alpha güvenirlilik katsayısı .89 olarak bulunmuştur ki bu değer literatürde mükemmel sınırlar içerisinde kabul edilmektedir (Nunnally, & Bernstein, 1994). Kuşkusuz bu değer yüksek çıkmasındaki önemli faktörlerden biri soru sayısının fazla olması ile ilişkilidir. AYÖA'nın alt boyutlarına ilişkin güvenirlilik katsayıları ise şöyle bulunmuştur: Bilgi boyutu .77, değer boyutu .76, beceri boyutu .85 ve katılım boyutu .82. Bu değerler, AYÖA'nın güvenirliliğinin iyi ile mükemmel arasında olduğunu göstermektedir. Bu dört ana boyut içerisinde alt boyutlar da bulunmaktadır. Bu alt boyutlarla ilgili güvenirlilik katsayıları ikisi dışında (üyelik .44 ve eşitlik ve dayanışma .42) kabul edilebilir sınır (.62) ile mükemmel (.85) sınırlar arasında bulunmuştur. Tablo 1'de ölçme aracının tamamı ile diğer boyutlar arasındaki korelasyon katsayıları ile Alfa güvenirlilik katsayıları yer almaktadır.

Tablo 1. Boyutlar, alt boyutlar, korelasyon ve alfa güvenilirlik katsayıları.

Boyutlar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. AYÖA (Toplam)	(.90)											
2. Bilgi	,76**	(.76)										
3. Medya takibi	,53**	,78**	(.62)									
4. Bilgi ve farkındalık	,71**	,86**	,36**	(.74)								
5. Değer	,62**	,38**	,18**	,43**	(.76)							
6. Eşitlik ve dayanışma	,41**	,26**	,12**	,29**	,72**	(.42)						
7. Demokratik değerler	,60**	,36**	,17**	,40**	,91**	,38**	(.77)					
8. Beceri	,78**	,49**	,28**	,51**	,48**	,30**	,47**	(.85)				
9. Katılım	,68**	,38**	,29**	,33**	,14**	,05	,16**	,34**	(.78)			
10. Örgütsel Üyelik	,27**	,21**	,12**	,22**	,09*	,05	,09*	,18**	,29**	(.44)		
11. Örgütsel katılım	,67**	,38**	,30**	,32**	,22**	,09*	,24**	,34**	,83**	,30**	(.83)	
12. Gösteri ve protesto	,58**	,34**	,24**	,32**	,12**	,07*	,12**	,32**	,83**	,20**	,51**	(.85)

Güvenirlilik katsayıları parantez içinde verilmiştir.

AYÖA, bir bileşik gösterge ölçme aracı olmasına karşın ölçme aracının alt boyutlarına yönelik ayrı ayrı faktör analizi yapılmıştır. Bileşik göstergeli ölçme araçlarında faktör analizi yapılması yaygın bir durum olmamakla birlikte AYÖA'nın faktörel yapısıyla ilgili bulgulara yer vermek ölçme aracının farklı amaçlarla kullanımı ve ileriki çalışmalar için yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla, çalışmada açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Verilerin faktör yapısı Varimax rotasyonu kullanılarak temel bileşenler yöntemiyle analiz edilmiştir. Bilgi boyutundaki 15 maddenin madde özdeğeri 1'den büyük olan beş faktör altında toplandığı, beş faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyansın % 67,672 olduğu görülmüştür. Bilgi boyutu *medya takibi* ile *bilgi ve farkındalık* olmak üzere iki alt boyut içerdiğinden onlar için de faktör analizi yapılmıştır. Medya takibi dört faktörlü bir eğilim göstermiş olup bu dört faktörün toplam varyansı açıklama gücü % 82,388 olarak bulunmuştur. Bilgi ve farkındalık boyutu iki faktörlü bir yapıyla toplam varyansın % 63,073'ünü açıklamaktadır. Bu iki alt boyutun ayrı ayrı istatistikî verileri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Faktör yükü, ortak varyans, ortalama ve standart sapmaya ilişkin bulgular

Bilgi Boyutu							
Madde	Medya Takibi			Madde	Bilgi ve Farkındalık		
	Ortalama / SS	Faktör Yükü	Ortak Varyans		Ortalama / SS	Faktör Yükü	Ortak Varyans
1	2,80 / 1,07	,885	,796	9	2,77 / 1,16	,843	,762
2	2,81 / 1,15	,873	,806	10	2,49 / 1,04	,888	,810
3	1,49 / ,89	,884	,788	11	2,99 / 1,04	,735	,601
4	1,63 / 1,03	,838	,759	12	3,15 / 1,00	,628	,527
5	1,53 / ,71	,915	,855	13	3,67 / ,94	,841	,712
6	1,92 / 1,05	,897	,861	14	3,13 / 1,03	,811	,689
7	2,73 / 1,40	,932	,881	15	3,44 / 2,36	,520	,313
8	2,47 / 1,27	,850	,845				

Değer boyutundaki toplam on altı soru beş faktörlü bir yapı göstermiş, bu faktörlerin toplam varyansı açıklama gücü % 56, 845 olarak bulunmuştur. Değer boyutu aynı zamanda *eşitlik ve dayanışma* boyutu ile *demokratik değerler* alt boyutlarından oluşmaktadır. Bu iki alt boyutlardan birincisi üç faktörlü bir yapı göstermiş, bu üç faktörün toplam varyansı açıklama gücü % 72,818 olarak bulunmuştur. İkinci alt boyut, yine üç faktörlü bir yapı, bu üç faktörün toplam varyansı

açıklama gücü % 54,853 olarak bulunmuştur. Scree plot testinden bu boyutun güçlü bir tek boyutlu yapı gösterdiği anlaşılmaktadır. Değer boyutunun alt boyutu ile ilgili veriler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Faktör yükü, ortak varyans, ortalama ve standart sapmaya ilişkin bulgular

Değer Boyutu							
Madde	Eşitlik ve Dayanışma			Madde	Demokratik Değerler		
	Ortalama / SS	Faktör Yükü	Ortak Varyans		Ortalama / SS	Faktör Yükü	Ortak Varyans
16	4,15 / ,86	,824	,705	21	4,61 / ,75	,811	,683
17	4,21 / 1,15	,302	,778	22	4,67 / ,63	,790	,678
18	3,40 / 1,44	,478	,759	23	3,93 / ,97	,736	,608
19	3,86 / 1,13	,607	,675	24	4,44 / ,80	,700	,589
20	4,03 / 1,05	,850	,724	25	3,53 / 1,11	,764	,592
				26	4,00 / 1,06	,609	,558
				27	4,46 / ,90	,662	,496
				28	4,39 / ,94	,537	,390
				29	4,55 / ,79	,700	,509
				30	4,47 / ,97	,693	,480
				31	4,63 / ,76	,521	,451

AYÖA'nın Beceri boyutundaki on dört soru yurttaşlık öz-yeterlilik sorularından oluşmaktadır. Bu boyutun faktör analizi üç faktörlü bir yapı göstermekle birlikte Scree plot testinden güçlü bir tek boyutluluk yapısı gözlenmektedir. Bu üç boyut toplam varyansın % 57,508'ini açıklamaktadır. Tek faktöre zorlandığında bu tek faktör ortak varyansın % 39,971'ini açıklamaktadır. Beceri boyutuna ilişkin faktör yükü, ortak varyans, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Faktör yükü, ortak varyans, ortalama ve standart sapmaya ilişkin bulgular

Beceri Boyutu			
Madde	Ortalama / SS	Faktör Yükü	Ortak Varyans
32	3,34 / 1,12	,830	,756
33	3,37 / 1,10	,814	,743
34	3,17 / 1,12	,772	,601
35	3,41 / 1,66	,686	,485
36	4,05 / ,99	,562	,410
37	3,52 / 1,11	,722	,636
38	3,55 / 1,20	,770	,665
39	3,19 / 2,08	,470	,346
40	3,53 / 1,10	,708	,694
41	4,10 / 1,03	,680	,637
42	4,10 / 1,06	,594	,604
43	4,01 / 1,53	,603	,396
44	3,60 / 1,20	,691	,514
45	3,70 / 1,20	,726	,565

AYÖA'nın Katılım boyutu soruları *örgütsel üyelik*, *örgütsel katılım* ve *gösteri ve protesto* olmak üzere üç boyutta toplanmış sorulardan oluşmaktadır. Bu boyutların tamamına ilişkin faktör analizi yedi faktörlü bir yapı göstermekte, bu yedi faktör toplam varyansın % 59,216'sını açıklamaktadır. Alt boyutlardan üyelik boyutuna faktör analizi yapıldığında üç faktörlü bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Bu üç faktör toplam varyansın % 50,929'unu açıklamaktadır. Katılım boyutu ise yine üç faktörlü bir yapı göstermekte, bu üç faktör toplam varyansın % 63,907'sini açıklamaktadır. Gösteri ve protesto boyutu tek faktörlü bir yapı göstermektedir. Bu tek faktör toplam varyansın % 49,714'ünü açıklamaktadır. Bu üç alt boyuta ilişkin faktör yükü, ortak varyans, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Faktör yükü, ortak varyans, ortalama ve standart sapmaya ilişkin bulgular

Katılım Boyutu			Üyelik			Gösteri ve protesto					
Madde	Ortalama / SS	Faktör Yükü	Ortak Varyans	Madde	Ortalama /SS	Faktör Yükü	Ortak Varyans	Madde	Ortalama / SS	Faktör Yükü*	Ortak Varyans
46	1,76 /1,14	,861	,757	56	1,97 / ,87	,277	,178	66	1,55 /1,08	-	,455
47	1,70 /1,12	,787	,661	57	1,90 / ,29	,632	,422	67	1,30 /,83	-	,556
48	1,69 /1,09	,724	,665	58	1,91 / ,30	,751	,580	68	1,38 /,91	-	,642
49	1,71 /1,08	,798	,748	59	1,92 / ,26	,765	,585	69	1,33 /,84	-	,432
50	1,43 /,97	,677	,506	60	1,89 / ,90	,940	,899	70	1,69 /1,07	-	,516
51	1,52 /1,06	,738	,579	61	1,91 / ,28	,686	,479	71	1,64 /1,14	-	,513
52	1,50 /,95	,573	,609	62	1,96 / ,19	,735	,554	72	1,63 /1,23	-	,321
53	1,41 / ,93	,769	,636	63	1,93 / ,25	,660	,462	73	1,59 /1,07	-	,542
54	2,07 /1,50	,692	,620	64	1,92 / ,28	,641	,470				
55	1,35 /,83	,707	,608	65	1,98 / ,10	,621	,462				

* Tek faktörlü sonuç verdiği için faktör yük değerleri hesap edilememiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmayla geliştirmeye çalıştığımız *Aktif Yurttaşlık Ölçme Aracı* (AYÖA) gerek araştırmancının katılımı sayısı, gerekse ölçtüğü yurttaşlık davranışları açısından yurttaşlıkla ilgili ülkemizde yapılan nadir uygulamalı çalışmalardan biridir. AYÖA'nın geliştirilmesinde içerik geçerliliğinin yüksek olması temel amaçlarımızdan biri olmuştur. Bu nedenle, AB bağlamında geliştirilen The Active Citizenship Composite Indicator (ACCI) ölçme aracından büyük ölçüde yararlanmakla birlikte, ACCI'in içerik geçerliliği açısından bazı eksikliklerini giderecek nitelikte bir ölçme aracı geliştirmeye çalıştık. Sonuç itibarıyla, AYÖA 73 sorudan oluşan içerik geçerliliği yüksek bir ölçme aracı olarak ortaya çıkmıştır.

AYÖA'nın toplam güvenilirlik değeri oldukça yüksektir (.90). Dört ana boyuta (Bilgi, Değer, Beceri ve Katılım) ilişkin Cronbach Alpha değerleri de (sırasıyla, .76, .76, .85 ve .78) iyi ve mükemmel düzeyde bulunmuştur. Bu dört alt boyutla ilgili yedi alt boyuttaki değerler ikisi dışında kabul edilebilir ve mükemmel sınırlar içerisinde bulunmuştur. Bu sonuçlar, AYÖA'nın güvenilirliğe sahip bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

AYÖA, karşılaştırmalı çalışmalarda kullanılabilir ve aktif yurttaşlık davranışının tüm boyutlarını ölçebilmek için bileşik göstergeli (composite indicator) bir ölçme aracı olarak tasarlanmıştır. Bu amaç, AYÖA'nın geçerliliğindeki beklentilerin yüksek olmamasını belirleyen en önemli nedendir. Bileşik gösterge ölçme araçlarında ayrıntılı bir faktör analizi verilmemektedir. Ölçme aracının geçerliğinde daha çok içerik geçerliliğine öncelik verildiği ve içerik geçerliliğinin yapı geçerliliğine feda edilmemesi amaçlandığı için faktör analizi ile ilgili istatistik beklentiler ikinci

planda kalabilmektedir. Geniş kapsama alanına sahip bir bileşik gösterge ölçme aracı bazı boyutlarda zayıf veri niteliğine sahip olabilmektedir (Jakobs, Smith & Goddard, 2004). Bu nedenle, diğer ölçeklerdeki gibi ayrıntılı bir geçerlilik çalışması yapılmamakta ve bununla ilgili sonuçlara yer verilmemektedir. (Örneğin, atıf tarzı (attributional style) ölçme araçlarında durum büyük ölçüde böyledir. Bakınız, Peterson et al. (1982); Haefel et. al, (2008)).

Yapılan faktör analizlerinde ölçme aracının tamamına değil ana ve alt boyutlarına ayrı ayrı faktör analizi yapılmaktadır. Bu nedenle, çalışmada AYÖA'nın faktör analizi boyutlar itibarıyla incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, faktör yüklerinin büyük çoğunluğunun .40 üzeri olduğu, sosyal bilimlerde kabul edilebilir sınırlar olan .30'un altında herhangi bir faktör yüküne rastlanmadığı görülmüştür. Her bir boyutta ortaya çıkan faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı ise % 50,929 ile % 82,388 arasında olduğu görülmüştür.

Kuşkusuz AYÖA'nın bileşik gösterge niteliğinden vazgeçilerek faktör analizi ile ilgili psikometrik değerlerinin daha iyileştirilmesi için yeni çalışmalar yapılabilir. Bu amaçla, AYÖA'nın doğrudan faktör yapısına yönelik yeni çalışmalarla kısa versiyonunun test edilmesinde yarar olduğunu düşünüyoruz.

Aktif ve katılımcı yurttaşlık, günümüzde gittikçe karmaşıklaşan siyasal ve sosyal yaşamda daha da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, ülkemizde de akademik dünyada ve sivil toplum girişimlerinde artan bir ilgi ve duyarlılığın olduğunu söyleyebiliriz. AYÖA, hem Türkiye ve AB bağlamında, hem de demokratik ülkelerde uygulanabilecek geçerlik ve güvenilirliğe sahip bir ölçme aracıdır. AYÖA uluslararası karşılaştırmalarda ülkelerin sıralanması için kullanılabileceği gibi aktif yurttaşlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi çalışmalarında da kullanılabilir.

AYÖA'nın Kullanılması

AYÖA bir bileşik gösterge ölçme aracıdır. Bileşik gösterge veya indeks, birçok gösterge kümesinin matematiksel toplamından oluşur. Bir niteliği veya değişkeni bileşik gösterge yoluyla ölçmenin birçok olumlu yönü vardır: Bileşik göstergeler resmin bütünü gösterirler. Karmaşık veya çok boyutlu sorunları özetledikleri için karar vericilere kolaylık sağlarlar. Karmaşık sorunlarda ülkelerin sınıflandırılmasında veya sıralanmasında kullanılabilirler. Özet rakamlar verdikleri için anlaşılabilir ve yorumlamaları da kolaydır, bu nedenle genel ilgi görürler (OECD, 2008).

AYÖA her dört boyuttaki göstergelere eşit ağırlık verir. Bu boyutlar içinde yer alan alt boyutlar da kendi içinde eşit ağırlıktadır. Ağırlık seçimi araştırma ekibince her bir boyutun aktif yurttaşlık için aynı derecede önemli görülmesine göre belirlenmiştir.

İleriki araştırmalarda AYÖA'nın tamamı kullanılabileceği gibi, araştırmacıların amaçlarına göre tek tek boyutları da kullanılabilir. Bu durumda toplam aktif yurttaşlık yeterliliği değil bilgi, değer, beceri ve katılımcılık boyutlarının herhangi biri veya ikisiyle araştırmacıların seçeceği başka değişkenler arasında ilişkilere bakılabilir.

Kuramsal olarak aktif yurttaşlık yeterliliğinin bir mutlak değeri olmadığı için ölçme aracı için de bir kesme noktası belirlenmemiştir. Böyle bir kesme noktası belirlemek daha çok araştırmacının amacıyla ilişkili bir durum olarak değerlendirilebilir.

AYÖA'da yer alan 17, 18 ve 34. maddeler negatif ifadeli maddelerdir. Bu nedenle, veri analizlerinde ters kodlanarak işlem yapılması gerekir. Ayrıca, AYÖA'daki sorular bir alt boyut dışında beşli likert ölçeğine göre hazırlanmış olup, yalnızca üyelik soruları iki seçenekli (üye, üye değil) sorulardır. Bu nedenle, bu ikili likert sorularıyla ilgili verilerin normalleştirme işlemi yapılması gerekir. Bunun için yaygın olarak kullanılan iki yol vardır. Bunlardan z-score'un hesap edilmesi

yoluyla normalleştirme, diğeri de minimum-maksimum normalleştirme. Bunlardan z-score normalleştirme daha yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir.

Ölçme aracını katılımcıların kendileri rahatlıkla cevaplayabilecekleri açıklıktadır, ancak eğitim düzeyi yüksek olmayan katılımcılar için anketör yardımıyla verilerin toplanması son derece önemli gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- Aristoteles, (2006). Politika, Türkçesi: Mete Tuncay, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Aslan, Ş. (2009). Karizmatik liderlik ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: “Kurumda çalışma yılı” ve “ücret” değişkenlerinin rolü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 256-275.
- Bal, H., (2015). Siyaset teorisinde vatandaşlık modelleri: Herman R. Van Gunsteren’in sınıflandırması / Citizenship models in political theory: Herman R. Van Gunsteren’s Classification”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı), Volume 10/14 Fall 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8964>, p. 17-36.
- Berten, A., Silveir, P. ve Pourtosıs, H. (2006). Liberaller ve cemaatçiler. Ankara: Dost Kitapevi.
- Bitmiş, M. G., Sökmen, A., & Turgut, H. (2014). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirliğinin yeniden değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16, 2, 1-14.
- Çermik, F. – Çalıoğlu, M., & Tahiroğlu, M. (2016). “Sınıf Öğretmenlerinin Küresel Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi / Analysis of the Opinions of Primary- School Teachers About the Global Citizenship Education”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/3 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9436>, p. 775-790.
- EU Citizenship Report (2013). <http://ec.europa.eu/justice/citizens>.
- Habermas, J. (1996). Between facts and norms. Cambridge: The MIT Press.
- Habermas, J. (2002). Öteki olmak ve öteki ile yaşamak. Türkçesi, İlknur Aka, İstanbul: YKY.
- Haefel, G. J., Gibb, B. E., Metalsky, G. I., Alloey, L. B., Abramson, L. Y., Hankin, B. L., Joiner, T. E., & Swendsen, J. D. (2008). Measuring cognitive vulnerability to depression: Development and validation of the cognitive style questionnaire. *Clinical Psychological Review*, 28, 824-836.
- Hoskins, B. L., & Mascherini, E. M. (2009). Measuring active citizenship through the development of a composite indicator. *Social Indicator Research*, 90, 459–488.
- Hoskins, B., Villalba, C. M. H., & Saisana, M. (2012). The 2011 civic competence composite indicator. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Hoskins, B., Saisana, M., & Villalba, C. M. H., & (2015). Civic competence of youth in Europe: measuring cross national validation through creation of a composite indicator. *Social Indicator Research*, 123: 431-457.

- Hünler, S. Z. (1997). İki adalet arasında. Ankara: Vadi Yayınları.
- Isın, E. F. ve B. S. Turner (2002). Handbook of citizenship studies, London:Sage.
- İnanđı, Y., & Büyükozkan, A. S. (2013). İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin örgütsel yurttaşlık davranışlarının tükenmişliklerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13, 3, 1535-1550.
- Jacobs, R., Smith, P., & Goddard, M. (2004). Measuring performance: An examination of composite performance indicators. York: Centre for Health Economics University of York.
- Kymlicka, W. (2004). Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Marshall, T. H. & Bottomore, T. (2000). Yurttaşlık ve toplumsal sınıflar. Ankara: Gündoğan.
- Memişoğlu, H. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre vatandaşlık eğitimi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/5 Spring 2014*, s. 1565-158.
- Mulhall, S. ve Swift, A. (1996). Liberals and communitarians. Oxford: Blackwell Publishers.
- NCSS, (2001). Creating effective citizens: A position statement of national council for the social study, <http://www.socialstudies.org/sites/default/files/publications/se/6505/650511.html>.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). Psychometric theory (3rd ed.). New York: McGrawHill.
- OECD, (2008). Handbook on constructing composite indicators: Methodology and user guide. www.oecd.org/publishing/corrigenda.
- Oğuz, E. (2011). Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile yöneticilerin liderlik stilleri arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17, 3, 377-403.
- Özyer, K., Orhan, U., & Dönmez Orhan, D. (2012). Demografik özelliklerin örgütsel vatandaşlık davranışının alt boyutları ile ilişkisi: Bankacılık sektöründe bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27, 1, 181-204.
- Peterson, A., & Knowles, C. (2009). Active citizenship: a preliminary study into student teacher understandings. *Educational Research*, 51(1), 39-59.
- Peterson, C., Semmel, A., Baeyer, C. V., Abramson, L. Y. Metalsky, G. I., & Seligman, M. E. P. (1982). The attributional style questionnaire. *Cognitive Therapy and Research*, 6, 287-300.
- Petitt, P. (1998). *Cumhuriyetçilik: Bir özgürlük ve yönetim teorisi*. Türkçesi: A. Yılmaz, Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Schultz, W., Ainley, J., Fraillon, J. Kerr, D., & Losito, B. (2010). Initial findings from the IEA international civic and citizenship education study. Amsterdam: IEA.
- Smith, R. M. (2002). Modern citizenship. E. F. Isın & B. S. Turner, (ed.). *Handbook of citizenship studies*, London:Sage, 105-115.
- Steenkamp, C., & Loubser, R. (2016). Active citizenship: A comparative study of selected young and established democracies. *Politicon*, 43, 1, 117-134.
- Taylor, C. (2006). Yanlış anlaşmalar: Liberalizm-cemaatçilik üzerine. Berten, A., Silveir, P. ve Pourtosis, H. içinde, *Liberaller ve Cemaatçiler*, Ankara: Dost Kitapevi, s. 77-104.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/12

- Weerd, M. D., Gemmeke, M., Rigter, J., & Rij, C. V. (2005). Indicator for monitoring active citizenship and citizenship education. Amsterdam: Research Report for the European Commission.
- Westheimer, J., ve Kahne, J. (2004). What kind of citizens? The politics of education of democracy. *American Educational Research*, 41, 2. 237-269.
- Williams, M. S. (2007). Citizenship as identity, citizenship as shared fate, and the function of multicultural education, *Citizenship and Education in liberal-democracy societies*, K. McDonough & W. Feinberg (ed.), Oxford: Oxford University Press, s. 208-247.
- Wolfram Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., ve Losito, B. (2010). ICCS 2009 international report: Civic knowledge, attitudes, and engagement among lower- secondary school students in 38 countries. New Zealand: MultiCopy Netherlands.
- Yazıcı, A. & Yazıcı, S. (2015). Saygı ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması”, *Turkish Studies*, 10, 14, 769-780.

Aktif Yurttaşlık Ölçme Aracı (AYÖA)

Bilgi

Medya takibi

- 1- Bir günde, yaklaşık olarak kaç saat televizyon izliyorsunuz?
- 2- Bir günde, televizyonda haberleri ya da siyaset ve güncel olaylarla ilgili programları izlemeye ortalama ne kadar zaman ayırıyorsunuz?
- 3- Bir günde, yaklaşık olarak kaç saat radyo dinliyorsunuz?
- 4- Bir günde, radyoda haberleri ya da siyaset ve güncel olaylarla ilgili programları dinlemeye ortalama ne kadar zaman ayırıyorsunuz?
- 5- Bir günde, yaklaşık olarak kaç saat gazete okuyorsunuz?
- 6- Bir günde, gazetede haberleri ya da siyaset ve güncel olaylarla ilgili programları okumaya ortalama ne kadar zaman ayırıyorsunuz?
- 7- Bir günde, İnternet kullanmaya ortalama ne kadar zaman ayırıyorsunuz?
- 8- Bir günde, İnternette haberleri ya da siyaset ve güncel olaylarla ilgili yazıları okumaya ortalama ne kadar zaman ayırıyorsunuz?

Bilgi ve farkındalık

- 9- Siyasete ne kadar ilgi duyuyorsunuz?
- 10- Çevrenizdeki insanlarla ne sıklıkla siyaset konuşursunuz?
- 11- Çevrenizdeki insanlarla Türkiye’deki güncel olayları ne sıklıkla konuşursunuz?
- 12- Çevrenizdeki insanlarla yaşadığınız yerdeki (köy/mahalle/sem) olayları ne sıklıkla konuşursunuz?
- 13- Bir vatandaş olarak, sorumluluklarınızı ne kadar biliyorsunuz?
- 14- Devletin temel organlarının (yasama, yürütme, yargı vb) görev ve sorumluluklarını ne düzeyde biliyorsunuz?

15- Demokrasinin diğer yönetim şekillerinden farkını ne düzeyde biliyorsunuz?

Değer

Eşitlik ve dayanışma

- 16- Vatandaşlar en azından, boş zamanlarının bir kısmını diğerlerine yardım etmek için harcamalıdır.
- 17- Eğer herkes kendi çıkarını gözetirse toplum daha iyi durumda olur. (-)
- 18- Ülkede, eğer insanlar iş bulamıyorsa, çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır. (-)
- 19- Türkiye’de farklı din, mezhep ve etnik gruptan insanların olması (Türk, Kürt, Zaza, Laz, Çerkez, Arap, Alevi, Sünni, Hristiyan) iyi bir şeydir.
- 20- Kadınlar da erkekler kadar siyasette başarılı olabilirler.

Demokratik değerler

- 21- Sizce, bir vatandaşın oy vermesi ne kadar önemlidir?
- 22- Sizce, bir vatandaşın yasalara uyması ne kadar önemlidir?
- 23- Sizce, bir vatandaşın gönüllü kuruluşlarda aktif olması ne kadar önemlidir?
- 24- Sizce, bir vatandaşın kendi fikrini geliştirmesi ne kadar önemlidir?
- 25- Sizce, bir vatandaşın siyasette aktif olması ne kadar önemlidir?
- 26- Sizce, vatandaşların bir haksızlığı duyurmak ve tepkilerini göstermek için gösteri yapmaları ne kadar önemlidir?
- 27- Sizce, vatandaşların serbest seçimler yoluyla kendi temsilcilerini seçebilmesi ne kadar önemlidir?
- 28- Sizce, temel hak ve özgürlüklerin insanları devlet baskısından koruması ne kadar önemlidir?
- 29- Sizce, kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması ne kadar önemlidir?
- 30- Sizce, din, inanç, mezhep ve etnik köken farkı gözetmeden, Türkiye’de yaşayan herkesin aynı haklara sahip olması ne kadar önemlidir?
- 31- Demokrasi ile yönetilen bir ülkede yaşamak sizce ne kadar önemlidir?

Beceri

- 32- Siyasette neler olup bittiğini anlayabiliyorum.
- 33- Siyasi konular hakkında kendi kendime düşünce geliştirebiliyorum.
- 34- Dünyada ve Türkiye’de cereyan eden olayları yorumlamakta zorlanıyorum. (-)
- 35- Siyasi partilerin genel düşüncelerini söyleyebilirim.
- 36- Başkalarına yardım etme becerime güveniyorum.
- 37- Çevremdeki veya bulunduğum toplumdaki sosyal sorunlara katkı yapabiliyorum.
- 38- Kendi toplumumu (köyümü/mahallemini) geliştirecek faaliyetlere rahatlıkla katılabilirim.

- 39- Bir derneğin, vakfın veya başka insanların düzenlediği faaliyetlere rahatlıkla katılabiliyim.
- 40- Çevremdeki veya bulunduğum toplumdaki sorunlarla ilgilenebilirim.
- 41- Bir haksızlığa uğradığımda hakkımı arayabilirim.
- 42- Bir devlet dairesine gittiğimde, derdimi rahatlıkla anlatabilirim.
- 43- Yaşadığım yerin doğal çevresine zarar verildiğinde buna karşı çıkabilirim.
- 44- Haksız gördüğüm bir şeyi protesto edebilirim.
- 45- Ortak bir tepki için insanlarla bir araya gelebilirim.

Katılım

Örgütsel üyelik

- 46- Dini dernek, vakıf, kuruluş, cami yaptırma derneği vs.
- 47- Spor kulüpleri, boş zamanları değerlendirme kuruluşları.
- 48- Eğitim dernekleri, okul-aile birliği gibi alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar.
- 49- Kültür ve sanat alanlarında faaliyet gösteren kuruluşlar.
- 50- Sendika
- 51- Siyasi parti
- 52- Çevreci kuruluşlar, çevre koruma dernekleri, vakıfları
- 53- Meslek kuruluşları (örneğin meslek odaları, esnaf odaları, barolar)
- 54- Hayır kuruluşları, yardım dernekleri, insani örgütler
- 55- Tüketici kuruluşları, tüketiciyi koruma dernekleri

Örgütsel katılım

- 56- Dini dernek, vakıf, kuruluş, cami yaptırma derneği vs.
- 57- Spor kulüpleri, boş zamanları değerlendirme kuruluşları.
- 58- Eğitim dernekleri, okul-aile birliği gibi alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar.
- 59- Kültür ve sanat alanlarında faaliyet gösteren kuruluşlar.
- 60- Sendika
- 61- Siyasi parti
- 62- Çevreci kuruluşlar, çevre koruma dernekleri, vakıfları
- 63- Meslek kuruluşları (örneğin meslek odaları, esnaf odaları, barolar)
- 64- Hayır kuruluşları, yardım dernekleri, insani örgütler
- 65- Tüketici kuruluşları, tüketiciyi koruma dernekleri

Gösteri ve protesto

- 66- Bir politikacı, hükümet görevlisi veya yerel yönetim görevlisi ile bağlantı kurmak
- 67- Siyasi bir parti ya da eylem grubunda çalışmak
- 68- Başka bir organizasyon ya da dernekte çalışmak
- 69- Bir kampanya rozeti ya da çıkartması takmak ya da göstermek
- 70- Bir imza kampanyasına katılmak
- 71- Yasal bir gösteriye katılmak
- 72- Belirli ürünleri boykot etmek
- 73- Toplumun veya diğer insanların yararına olan ortak bir faaliyete öncülük etmek.